

ΤΙ ΣΥΖΗΤΗΣΑΝ

ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΚΑΙ ΕΤΣΕΒΙΤ

ΣΤΟ ΜΟΝΤΡΕ ΤΟ 1978

Εκτενής περίληψη του πρακτικού της συνάντησης

Συντάκτης
Σταύρος Μ. Θεοδωράκης

Έκδοση 1.0 • 24 Αυγούστου 2026

Τι συζήτησαν Καραμανλής και Ετσεβίτ στο Μοντρέ το 1978

Στις 10 και 11 Μαρτίου 1978, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Μπουλέντ Ετσεβίτ συναντήθηκαν στο Μοντρέ της Ελβετίας και συζήτησαν το Κυπριακό και τα ζητήματα που απασχολούσαν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ήταν πρωθυπουργός της Ελλάδας και ο Μπουλέντ Ετσεβίτ πρωθυπουργός της Τουρκίας.

Η συνάντηση γινόταν τέσσερα χρόνια μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Οι δύο άνθρωποι που κάθονταν απέναντι στο Μοντρέ γνώριζαν ήδη, από θέσεις κορυφαίας πολιτικής ευθύνης, τι μπορεί να σημαίνει μια ελληνοτουρκική σύγκρουση. Ο Ετσεβίτ ήταν πρωθυπουργός της Τουρκίας όταν άρχισε η εισβολή. Ο Καραμανλής επέστρεψε στην Ελλάδα και ανέλαβε την πρωθυπουργία λίγες ημέρες αργότερα, ενώ η κρίση βρισκόταν ακόμη σε εξέλιξη.

Αυτό που ακολουθεί είναι μια όσο γίνεται πιστή και κατατοπιστική, εκτενής περίληψη του πρακτικού της συνάντησης. Σκοπίμως δεν περιέχει σχόλια ή αξιολογήσεις. Μόνο όπου είναι αναγκαίο για την κατανόηση όσων λέγονται προστίθενται σύντομες επεξηγήσεις, οι οποίες διακρίνονται από την περίληψη και συνοδεύονται από τις πηγές τους.

Τα πρακτικά της συνάντησης έχουν δημοσιευθεί στον 10ο τόμο του Αρχείου Κωνσταντίνου Καραμανλή, που είναι διαθέσιμος ψηφιακά από το Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής. Η συνάντηση του Μοντρέ καταλαμβάνει τις σελίδες 133–144 του τόμου.

Πηγή:

[Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής – 12τομη έκδοση «Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, Γεγονότα & Κείμενα» — 10ος τόμος, σελ. 133–144](#)

[Σύνδεσμος προς την έκδοση του Ιδρύματος](#)

Τι ήταν και τι δεν ήταν αυτή η συνάντηση

Ο Καραμανλής το επαναλαμβάνει αρκετές φορές: σκοπός της συνάντησης δεν ήταν να διαπραγματευθούν οι δύο πρωθυπουργοί και να συμφωνήσουν λύσεις. Ήταν να γνωριστούν, να ανταλλάξουν απόψεις, να κατανοήσει ο ένας τις θέσεις και τις ανησυχίες του άλλου και να δημιουργηθεί κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

Ο Ετσεβίτ συμφωνεί με αυτή την προσέγγιση, θεωρεί όμως χρήσιμο να εξηγήσουν ο ένας στον άλλο τις θέσεις τους. Ο Καραμανλής το δέχεται, διευκρινίζοντας ότι όσα θα πουν δεν θα έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Όταν αργότερα η συζήτηση εισέρχεται σε λεπτομέρειες και ο Ετσεβίτ προτείνει τη διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών για τους διαπραγματευτές, ο Καραμανλής επαναφέρει τη συζήτηση στον αρχικό σκοπό της συνάντησης.

Κυπριακό

Ο Καραμανλής διαχωρίζει εξ αρχής το Κυπριακό από τα διμερή ελληνοτουρκικά προβλήματα. Πρόκειται, λέει, για πρόβλημα τρίτης χώρας. Ακόμη και αν ο ίδιος και ο

Ετσεβίτ συμφωνούσαν σε κάποια λύση, δεν θα μπορούσαν να την επιβάλουν. Η κύρια ευθύνη ανήκει στις δύο κοινότητες της Κύπρου, οι οποίες πρέπει να διαπραγματευθούν υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ. Η Ελλάδα και η Τουρκία μπορούν να συμβουλευθούν και να ενθαρρύνουν τις δύο πλευρές.

Ο Ετσεβίτ συμφωνεί ότι η λύση πρέπει να προέλθει από τις δύο κοινότητες, αλλά επιμένει στην ανάγκη να υπάρξει σύντομα πρόοδος. Επισημαίνει ότι όσο περισσότερο περνά ο χρόνος χωρίς λύση τόσο δυσκολότερη γίνεται η επίτευξή της, καθώς παγιώνονται οι χωριστές δομές των δύο κοινοτήτων. Αναφέρεται στον κίνδυνο να ενισχυθούν τάσεις διχοτόμησης, με ή χωρίς ένωση της κάθε κοινότητας με την αντίστοιχη «μητέρα πατρίδα» — της ελληνοκυπριακής πλευράς με την Ελλάδα και της τουρκοκυπριακής με την Τουρκία.

Ο Καραμανλής επιμένει ότι μπορεί να συμβουλευθεί τον Σπύρο Κυπριανού, Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, όχι να διαπραγματευθεί εξ ονόματός του.

Υφαλοκρηπίδα

Για τον Καραμανλή το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας είναι πρωτίστως πρόβλημα οριοθέτησης. Υποστηρίζει ότι πρέπει να αναζητηθεί συμφωνία μέσω διαπραγματεύσεων με βάση το διεθνές δίκαιο και τη διεθνή πρακτική και, αν αυτό δεν καταστεί δυνατό, να υπάρξει προσφυγή σε δικαστική ή διαιτητική επίλυση.

Ο Ετσεβίτ προτιμά να εξαντληθεί η διμερής διαπραγμάτευση και θεωρεί ότι η εκ των προτέρων αποδοχή της δικαστικής οδού μπορεί να αμβλύνει την προσπάθεια των διαπραγματευτών. Δεν αποκλείει πάντως τη δικαστική επίλυση, εφόσον οι διαπραγματεύσεις αποτύχουν.

Στη συζήτηση γίνεται επανειλημμένα αναφορά στη [Σύμβαση της Γενεύης του 1958](#) για την Υφαλοκρηπίδα.

Για την κατανόηση της αναφοράς: Η [Σύμβαση της Γενεύης του 1958](#) αναγνωρίζει υφαλοκρηπίδα και στα νησιά και προβλέπει, ελλείψει συμφωνίας, τη μέση γραμμή ως αφετηρία για την οριοθέτηση μεταξύ αντικείμενων ακτών, εκτός αν ειδικές περιστάσεις δικαιολογούν διαφορετική οριοθέτηση. Η Ελλάδα προσχώρησε στη Σύμβαση το 1972, ενώ η Τουρκία δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος.

Πηγή:

[ΟΗΕ – Convention on the Continental Shelf \(Geneva, 1958\)](#)

Στη συνέχεια ο Καραμανλής απορρίπτει την άποψη ότι, αφού η Σύμβαση αναγνωρίζει στα νησιά δικαιώματα υφαλοκρηπίδας, η Ελλάδα δεν έχει λόγο να διαπραγματευθεί με την Τουρκία. Αναγνωρίζει ότι η Τουρκία έχει ορισμένα δικαιώματα στο Αιγαίο και στην υφαλοκρηπίδα και αναφέρει ότι η εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης χωρίς να ληφθούν υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες του Αιγαίου «θα ήταν άδικη για την Τουρκία».

Ο Ετσεβίτ αναγνωρίζει ότι η ύπαρξη των πολυάριθμων ελληνικών νησιών δημιουργεί ιδιαίτερη γεωγραφική κατάσταση.

Έρευνες και εκμετάλλευση του βυθού.

Μέσα στη συζήτηση για την υφαλοκρηπίδα τίθεται και το ζήτημα των ερευνών σε περιοχές που δεν έχουν οριοθετηθεί.

Ο Καραμανλής θεωρεί προκλητικές τις τουρκικές έρευνες και αναφέρεται στην αποστολή του «Σισμίκ», για την οποία η Ελλάδα είχε προσφύγει στο [Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης](#) και στον ΟΗΕ. Ο Ετσεβίτ απαντά ότι η Ελλάδα είχε πραγματοποιήσει ανάλογες έρευνες και διερωτάται γιατί δεν μπορεί και η Τουρκία να πραγματοποιεί έρευνες σε διεθνή ύδατα. Ο Καραμανλής δηλώνει ότι δεν γνωρίζει αν η Ελλάδα είχε πραγματοποιήσει τέτοιου είδους εξερευνήσεις σε διεθνή ύδατα και διακρίνει την επιστημονική έρευνα από την εξερεύνηση του βυθού.

Ο Καραμανλής αναφέρεται στο [Πρακτικό της Βέρνης](#) και υπενθυμίζει ότι οι δύο χώρες είχαν συμφωνήσει να αρχίσουν διμερείς διαπραγματεύσεις για την υφαλοκρηπίδα και να αποφεύγουν ενέργειες που θα μπορούσαν να προκαλέσουν ένταση στο Αιγαίο.

Ο Ετσεβίτ επιμένει ότι δεν βλέπει γιατί η Τουρκία δεν μπορεί να πραγματοποιεί ανάλογες εξερευνήσεις σε διεθνή ύδατα του Αιγαίου. Ο Καραμανλής αναφέρει ότι, μετά την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, θα μπορούσε να υπάρξει κοινή εξερεύνηση σε ορισμένες περιοχές, ενώ ο Ετσεβίτ προτείνει ευρύτερα κοινή επιχείρηση και εκμετάλλευση.

Για την κατανόηση της αναφοράς: Το Πρακτικό της Βέρνης υπογράφηκε από την Ελλάδα και την Τουρκία τον Νοέμβριο του 1976 και έθεσε το πλαίσιο των διμερών διαπραγματεύσεων για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

Για την κατανόηση της αναφοράς: Το «Σισμίκ» (MTA Sismik I, πρώην «Χόρα») ήταν τουρκικό σειсмоγραφικό ερευνητικό σκάφος. Τον Αύγουστο του 1976 πραγματοποίησε έρευνες σε περιοχές του Αιγαίου τις οποίες η Ελλάδα θεωρούσε ότι ανήκαν στην ελληνική υφαλοκρηπίδα, προκαλώντας σοβαρή ελληνοτουρκική κρίση. Στις 10 Αυγούστου 1976 η Ελλάδα προσέφυγε για το ζήτημα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Πηγή: [Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης – Aegean Sea Continental Shelf \(Greece v. Turkey\)](#)

Πηγή: [Υπουργείο Εξωτερικών – Ελληνοτουρκική διαφορά ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας](#)

FIR Αθηνών και NOTAM 714

Ένα μέρος της συζήτησης αφορά το FIR Αθηνών και την εναέρια κυκλοφορία στο Αιγαίο.

Για την κατανόηση της αναφοράς: [FIR \(Flight Information Region – Περιοχή Πληροφοριών Πτήσεων\)](#) είναι καθορισμένη περιοχή μέσα στην οποία ένα κράτος έχει αναλάβει, στο πλαίσιο του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), την ευθύνη για την παροχή υπηρεσιών πληροφοριών πτήσης και έρευνας και διάσωσης. Η ευθύνη αυτή αφορά την ασφάλεια και τη διαχείριση της αεροναυτιλίας και δεν σημαίνει κυριαρχία επί ολόκληρου του εναέριου χώρου του FIR.

Πηγή: [ICAO – Annex 11, Air Traffic Services / Flight Information Regions](#)

Η NOTAM 714 είχε εκδοθεί από την Τουρκία τον Αύγουστο του 1974. Με αυτήν η Τουρκία ζητούσε από αεροσκάφη που διέσχιζαν μια γραμμή μέσα στο FIR Αθηνών να αναφέρουν τη

θέση τους στις τουρκικές αρχές. Η Ελλάδα θεώρησε ότι αυτό αποτελούσε παρέμβαση στις αρμοδιότητες του FIR Αθηνών.

Ο Ετσεβίτ υποστηρίζει ότι η NOTAM 714 ήταν μέτρο ασφαλείας και όχι προσπάθεια της Τουρκίας να αναλάβει τον έλεγχο των πτήσεων. Η ελληνική πλευρά θεωρεί ότι η Τουρκία παρεμβαίνει σε αρμοδιότητες που έχουν ανατεθεί διεθνώς στην Ελλάδα.

Οι δύο πρωθυπουργοί εκφράζουν την επιθυμία να αποκατασταθεί η πολιτική εναέρια κυκλοφορία πάνω από το Αιγαίο.

Τα 10 ναυτικά μίλια του ελληνικού εναέριου χώρου

Ο Ετσεβίτ θέτει το ζήτημα των 10 ναυτικών μιλίων του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, ενώ τα ελληνικά χωρικά ύδατα εκτείνονται στα 6 ναυτικά μίλια. Υποστηρίζει ότι η διαφορά αυτή είναι αντίθετη προς το διεθνές δίκαιο και περιορίζει τα τουρκικά δικαιώματα στον διεθνή εναέριο χώρο.

Ο Καραμανλής απαντά ότι το καθεστώς των 10 μιλίων ισχύει από το 1931 χωρίς να έχει προηγουμένως αμφισβητηθεί από την Τουρκία. Δηλώνει όμως ότι δεν γνωρίζει όλες τις πτυχές του ζητήματος και δεν είναι έτοιμος να δώσει πλήρη απάντηση εκείνη τη στιγμή.

Για την κατανόηση της αναφοράς: Για την κατανόηση της αναφοράς: Η Ελλάδα έχει καθορίσει από το 1931 τον εθνικό εναέριο χώρο της στα 10 ναυτικά μίλια, ενώ η αιγιαλίτιδα ζώνη της στο Αιγαίο εκτείνεται σήμερα στα 6 ναυτικά μίλια. Το μεταγενέστερο διεθνές δίκαιο καθιερώνει ως γενικό κανόνα ότι η κυριαρχία ενός κράτους στον αέρα εκτείνεται πάνω από την επικράτεια και την αιγιαλίτιδα ζώνη του — στην περίπτωση της Ελλάδας στο Αιγαίο, η τελευταία εκτείνεται στα 6 ναυτικά μίλια. Η Ελλάδα θεωρεί ότι το ειδικό καθεστώς των 10 ν.μ. παραμένει νόμιμο, επικαλούμενη, μεταξύ άλλων, τη θέσπισή του το 1931 και τη μακρόχρονη μη αμφισβήτησή του από την Τουρκία. Η Τουρκία το αμφισβητεί, θεωρεί διεθνή εναέριο χώρο τη ζώνη μεταξύ 6 και 10 ν.μ. και, κατά συνέπεια, δεν θεωρεί ότι οι πτήσεις τουρκικών αεροσκαφών στη ζώνη αυτή παραβιάζουν τον ελληνικό εθνικό εναέριο χώρο.

Πηγές: [ΟΗΕ – Ελληνικό Διάταγμα του 1931](#) · [UNCLOS, άρθρο 2](#) · [Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών – Εθνικός εναέριος χώρος](#) · [Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών – Air Space Related Problems](#)

Η τερματική περιοχή ελέγχου της Λήμνου

Ο Ετσεβίτ θέτει το ζήτημα ζώνης εναέριου ελέγχου περίπου 3.000 τετραγωνικών μιλίων γύρω από τη Λήμνο, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας, όπως υποστηρίζει, βρίσκεται σε διεθνή εναέριο χώρο. Θεωρεί την εγκαθίδρυσή της από την Ελλάδα αντίθετη προς το διεθνές δίκαιο και τη διεθνή πρακτική.

Ο Καραμανλής απαντά: «Έχετε δίκιο». Αναφέρει ότι έχει ήδη πει στους συνεργάτες του πως «στο σημείο αυτό έχουμε άδικο» και ότι πρέπει να το επανορθώσουν. Ο Ετσεβίτ δηλώνει ότι, αν η Ελλάδα διορθώσει αυτή την πρακτική, θα είναι ένα θετικό βήμα.

Για την κατανόηση της αναφοράς: Πρόκειται για την Τερματική Περιοχή Ελέγχου της Λήμνου ([LIMNOS TMA](#) – Terminal Control Area), δηλαδή ελεγχόμενο εναέριο χώρο που

συνδέεται με την εξυπηρέτηση της εναέριας κυκλοφορίας προς και από το αεροδρόμιο της Λήμνου. Η ΤΜΑ αποτελεί περιοχή παροχής υπηρεσιών ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας και δεν συνιστά, από μόνη της, άσκηση εθνικής κυριαρχίας στον εναέριο χώρο που περιλαμβάνει. Η LIMNOS TMA εξακολουθεί να προβλέπεται στο ελληνικό ΑΙΡ.

Πηγή: [ΑΙΡ Greece – LIMNOS TMA \(ENR 2.1.5.8\)](#)

Στρατιωτικές πτήσεις και ασκήσεις

Χωριστά από την πολιτική αεροπορία συζητείται το ζήτημα των στρατιωτικών πτήσεων και ασκήσεων στον διεθνή εναέριο χώρο του Αιγαίου.

Ο Ετσεβίτ υποστηρίζει ότι η Ελλάδα επιβάλλει περιορισμούς στις τουρκικές στρατιωτικές πτήσεις και ασκήσεις στον διεθνή εναέριο χώρο και ότι η Τουρκία πρέπει να μπορεί να τον χρησιμοποιεί χωρίς περιορισμούς που δεν απορρέουν από το διεθνές δίκαιο.

Ο Καραμανλής απαντά ότι το θέμα μπορεί να συζητηθεί και προτείνει οι δύο χώρες να αρχίσουν συνομιλίες για τα μέτρα που αφορούν τις στρατιωτικές πτήσεις.

Αποστρατιωτικοποίηση και άμυνα των νησιών

Ο Ετσεβίτ θέτει το ζήτημα της στρατιωτικής παρουσίας στα ελληνικά νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και υποστηρίζει ότι η ενίσχυσή τους δημιουργεί ανησυχίες στην Τουρκία. Ο Καραμανλής απαντά ότι η Ελλάδα δεν έχει επιθετικές προθέσεις και ότι τα μέτρα που λαμβάνει στα νησιά έχουν αμυντικό χαρακτήρα και συνδέονται με την ανάγκη προστασίας τους.

Στη συζήτηση γίνεται αναφορά στη [Συνθήκη της Λωζάννης](#) και στους περιορισμούς στρατιωτικού χαρακτήρα που προβλέπει για ορισμένα νησιά. Ο Καραμανλής αναγνωρίζει ότι υπήρξε μερική παραβίαση των σχετικών διατάξεων από την ελληνική πλευρά, την οποία αποδίδει στις ανησυχίες που δημιουργήθηκαν μετά τα γεγονότα της Κύπρου.

Ο Ετσεβίτ δηλώνει ότι η Τουρκία δεν αμφισβητεί το πολιτικό καθεστώς των νησιών του Αιγαίου και αναφέρει ότι ο ίδιος είχε αντιταχθεί δημόσια σε απόψεις Τούρκων πολιτικών περί «απελευθέρωσης» των νησιών. Ο Καραμανλής τονίζει ότι τα νησιά αποτελούν αναμφισβήτητο τμήμα της ελληνικής επικράτειας.

Για την κατανόηση της αναφοράς: Η [Συνθήκη της Λωζάννης](#) του 1923, στην οποία συμβαλλόμενα μέρη είναι και η Ελλάδα και η Τουρκία, ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, το καθεστώς ορισμένων νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Η αναφορά εδώ αφορά το άρθρο 13: για τη Λέσβο, τη Χίο, τη Σάμο και την Ικαρία προβλέπει συγκεκριμένους περιορισμούς στρατιωτικού χαρακτήρα, χωρίς να επιβάλλει πλήρη αποστρατιωτικοποίηση· απαγορεύει ναυτικές βάσεις και οχυρωματικά έργα και θέτει περιορισμούς στις στρατιωτικές δυνάμεις που μπορούν να βρίσκονται στα νησιά.

Πηγή: [Υπουργείο Εξωτερικών – Συνθήκη της Λωζάννης, άρθρο 13](#)

Χωρικά ύδατα

Στη συζήτηση τίθεται και το εύρος των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο. Ο Ετσεβίτ αναφέρει ότι, με το ισχύον όριο των 6 ναυτικών μιλίων, το 34,1% του Αιγαίου περιλαμβάνεται στα ελληνικά χωρικά ύδατα.

Ο Καραμανλής απαντά ότι, σύμφωνα με τα ελληνικά στοιχεία, το ποσοστό είναι 41%, ενώ τα τουρκικά χωρικά ύδατα αντιστοιχούν στο 8%. Κατά τον υπολογισμό του, περίπου το 50% του Αιγαίου αποτελεί χωρικά ύδατα και το υπόλοιπο 50% διεθνή ύδατα. «Οι συνομιλίες μας τώρα αναφέρονται στο ήμισυ του Αιγαίου», σημειώνει.

Δηλώνει επίσης ότι η Ελλάδα δεν προτίθεται να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα εφόσον διευθετηθούν όλες οι διαφορές μεταξύ των δύο χωρών. Διευκρινίζει όμως ότι αυτό δεν σημαίνει παραίτηση της Ελλάδας από το σχετικό δικαίωμά της.

Μειονότητες

Ο Καραμανλής αναφέρεται στο ζήτημα των μειονοτήτων και υποστηρίζει ότι η ελληνική πλευρά είναι εκείνη που έχει λόγους να εγείρει θέμα. Επισημαίνει τη σημαντική μείωση του ελληνικού πληθυσμού στην Τουρκία μετά τη [Συνθήκη της Λωζάνης](#), σε αντίθεση με την αύξηση της τουρκικής μειονότητας στην Ελλάδα, και υποστηρίζει ότι έχει ανατραπεί εις βάρος της Ελλάδας η ισορροπία που, κατά τη διατύπωσή του, προέβλεπε η Συνθήκη.

Δηλώνει ότι δεν υπήρξε πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης εναντίον της μειονότητας και αναφέρει ότι στην Ελλάδα λειτουργούν 300 τουρκικά δημοτικά σχολεία, δύο γυμνάσια, 280 τεμένη και επτά περιοδικά στην τουρκική γλώσσα και ότι υπάρχουν δύο βουλευτές της μειονότητας. Προσθέτει ότι, αν υπήρξαν υπερβολές από τοπικές αρχές, είναι πρόθυμος να τις συζητήσει και να προσπαθήσει να τις αποτρέψει. Στη συνομιλία αναφέρεται σε «Τούρκους στην Ελλάδα», «τουρκική μειονότητα» και «τουρκικά δημοτικά σχολεία».

Ο Ετσεβίτ επανέρχεται αργότερα στο θέμα και δηλώνει ότι η Τουρκία είναι έτοιμη να καλωσορίσει πίσω, «κάτω από πολύ καλές συνθήκες», τους Τούρκους υπηκόους ελληνικής καταγωγής που είχαν φύγει από τη χώρα και ότι όσοι επιθυμούν να επιστρέψουν στην Κωνσταντινούπολη, ακόμη και για να εγκατασταθούν εκεί μετά τη συνταξιοδότησή τους, είναι ευπρόσδεκτοι. Εκφράζει την ελπίδα ότι θα επιστρέψουν αρκετοί ώστε να μπορούν να εκλεγούν δύο βουλευτές ελληνικής καταγωγής με το κόμμα του. Ο Καραμανλής απαντά ότι αυτό είναι δύσκολο, επειδή οι άνθρωποι αυτοί έχουν πλέον εγκατασταθεί στην Ελλάδα.

Για την κατανόηση της αναφοράς: Η [Συνθήκη της Λωζάνης](#) του 1923 περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για την προστασία των μειονοτήτων. Παράλληλα, στις 30 Ιανουαρίου 1923 είχε υπογραφεί στη Λωζάνη χωριστή ελληνοτουρκική σύμβαση με τον επίσημο τίτλο, σε μετάφραση, «Σύμβαση περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών». Παρά τον τίτλο της, το άρθρο 1 προσδιορίζει τους πληθυσμούς που υπάγονται στην υποχρεωτική ανταλλαγή ως τους Τούρκους υπηκόους ελληνορθόδοξου θρησκειώματος που κατοικούσαν στην Τουρκία και τους Έλληνες υπηκόους μουσουλμανικού θρησκειώματος που κατοικούσαν στην Ελλάδα. Το άρθρο 2 εξαιρεί από την ανταλλαγή τους Έλληνες κατοίκους της Κωνσταντινούπολης και τους μουσουλμάνους κατοίκους της Δυτικής Θράκης.

Κατευθυντήριες γραμμές για τη διαπραγμάτευση

Ο Ετσεβίτ προτείνει οι δύο πρωθυπουργοί να συμφωνήσουν σε ορισμένες βασικές κατευθυντήριες γραμμές για τους διαπραγματευτές τους. Υποστηρίζει ότι η λύση για την υφαλοκρηπίδα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ανησυχίες και τους φόβους και των δύο χωρών και θεωρεί ότι οι πολιτικές αποφάσεις και η ανάληψη των σχετικών κινδύνων αποτελούν ευθύνη των πολιτικών ηγεσιών και όχι των τεχνικών εμπειρογνομόνων.

Ο Καραμανλής επιμένει ότι το βασικό ζήτημα είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και ότι αυτή πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης με βάση τους διεθνείς κανόνες και τη διεθνή πρακτική. Αν οι δύο πλευρές δεν μπορέσουν να συμφωνήσουν, θεωρεί αναγκαία την προσφυγή σε τρίτο μέρος. Δεν θεωρεί όμως ώριμη τη στιγμή για να συμφωνηθούν συγκεκριμένες αρχές ή να γίνουν σχετικές ανακοινώσεις. Προτείνει να εξετάσουν πρώτα όσα ειπώθηκαν στη συνάντηση και να συνεχίσουν αργότερα τη συζήτηση.

Στη συζήτηση οι δύο πρωθυπουργοί συμφωνούν επίσης ότι η ένταση και οι ελληνοτουρκικές διαφορές απορροφούν πόρους που θα μπορούσαν να διατεθούν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των δύο χωρών.

Το Κυπριακό και το κοινό ανακοινωθέν

Ο Ετσεβίτ προτείνει να περιληφθούν στο κοινό ανακοινωθέν λίγες γραμμές για την Κύπρο, με τις οποίες οι δύο πλευρές θα εκφράζουν την επιθυμία τους για σύντομη διευθέτηση του προβλήματος και την υποστήριξή τους στις διακοινοτικές συνομιλίες. Προτείνει επίσης να γίνει αναφορά στις αρχές που είχαν συμφωνήσει τον Φεβρουάριο του 1977 ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, τότε Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, και ο Ραούφ Ντενκτάς, ηγέτης της τουρκοκυπριακής κοινότητας.

Ο Καραμανλής συμφωνεί με το πρώτο μέρος της πρότασης, αλλά όχι με την αναφορά στη συμφωνία Μακαρίου–Ντενκτάς, την οποία θεωρεί ξεπερασμένη μετά την ανάληψη από τον Ετσεβίτ της υποχρέωσης να υποβάλει νέες προτάσεις.

Ο Ετσεβίτ ζητά από τον Καραμανλή να συμβάλει ώστε η ελληνοκυπριακή πλευρά να μην καθυστερήσει την έναρξη των διαπραγματεύσεων. Ο Καραμανλής απαντά ότι, εφόσον οι προτάσεις είναι λογικές, ο Κυπριανός δεν θα αποφύγει τις διακοινοτικές συνομιλίες και δηλώνει ότι θα κάνει ό,τι μπορεί.

Η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο

Πριν ολοκληρωθεί η συνάντηση, ο Καραμανλής επανέρχεται στην ελληνική προσφυγή στο [Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης](#) για την υφαλοκρηπίδα, η οποία είχε γίνει κατά την κρίση του «Χώρα». Αναφέρει ότι το Δικαστήριο επρόκειτο πρώτα να αποφανθεί για το αν είχε δικαιοδοσία να εξετάσει την υπόθεση.

Προτείνει να εξεταστεί το ενδεχόμενο παράτασης της σχετικής προθεσμίας κατά έξι μήνες, ώστε στο διάστημα αυτό να μπορούν να συνεχιστούν οι ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις

«εν ηρεμία και ησυχία». Ο Ετσεβίτ απαντά ότι η πτυχή αυτή του θέματος είναι νέα για τον ίδιο, ότι πρέπει να τη μελετήσει και ότι στη συνέχεια θα γνωστοποιήσει τις απόψεις του.

Το κοινό ανακοινωθέν

Μετά το τέλος των συνομιλιών εκδίδεται κοινό ανακοινωθέν, στο οποίο οι δύο πρωθυπουργοί αναφέρουν ότι εγκαινίασαν έναν φιλικό διάλογο, αποφασίζουν να τον συνεχίσουν και επαναβεβαιώνουν την πολιτική βούληση των κυβερνήσεών τους να αναζητήσουν «ειρηνικές και δίκαιες λύσεις» στα προβλήματα μεταξύ των δύο χωρών.

Στον τόμο δημοσιεύονται επίσης τα χωριστά σχέδια ανακοινωθέντος που είχαν προετοιμάσει οι δύο πλευρές. Το ελληνικό σχέδιο περιλάμβανε συγκεκριμένες αναφορές στην υφαλοκρηπίδα, στην προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο ή σε διαιτησία εάν αποτύγχανε ο διάλογος, στον εναέριο χώρο και στο Κυπριακό. Το τουρκικό σχέδιο περιλάμβανε, μεταξύ άλλων, αναφορές στον εναέριο χώρο, στην υφαλοκρηπίδα, στο Κυπριακό και στις μειονότητες.